

Збірник

навчально-методичних

матеріалів і наукових статей

ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Випуск 5

2000 р.

ЗМІСТ

I. Проблеми історії України

Богів О. Вплив закарпатських подій 1938-1939 рр. на українців у Польщі.....	5
Борейко Ю. Язичництво у процесі становлення Київського християнства в кінці X — середині XIII ст.	15
Васюта О. Екологічна політика в сучасній Україні.....	19
Двойнінова О. Початки кустарної (промислової) кооперації в Київській губернії (1906-1914 рр.).....	29
Зайко Н. Кампанія боротьби з «космополітизмом» в Україні у 1945-1953 рр.	33
Кривошина Б. Становлення української державності в роки Першої світової війни у Східній Галичині (до історіографії питання)	36
Крупка О. Козацько-селянське повстання під проводом Криштофа Косинського 1591-1593 рр. у документах з актових книг городських та земських судів Волині	41
Ленартович О. Селянство — основна соціальна база УПА	44
Моренчук А. Релігійна карта України початку 1953 р.	47
Пхиденко І. Взаємодія релігії, школи та держави в 70-х-80-х рр. XX ст.	50
Сміян П., Сміян К. Аграрна політика німецьких окупантів і становище селян у рейхскомісаріаті «Україна» 1941-1944 рр.	54
Шеремета Г. З історії сільськогосподарської кредитної кооперації на західноукраїнських землях у 1921-1939 рр.	59
Шостак В. Духовна культура України в археологічних пам'ятках епохи бронзи	62
Юхименко Г. Організація допомоги голодуючому населенню Наддніпрянської України (1932-1933 рр.)	67
Яцишин М., Левкович Ю. Співробітництво фірм України і Німеччини на сучасному етапі: реалії та перспективи	72

II. Дослідження з історії Волині

Бондаренко Г. Історико-краєзнавчі дослідження Волині 40-50-х рр. XX ст.	76
Бундак О. Церковне землеволодіння у Волинській губернії в 1795-1861 рр.	79
Гаврилюк С. «Історико-статистичний опис церков і приходів Волинської єпархії:» історія створення	85
Гайдай Л. Вплив ринкових відносин на діяльність ощадних кас Волинської губернії (кінець XIX — початок XX ст.)	88
Давидюк Р. Методичні рекомендації до вивчення теми: «Волинське українське об'єднання (1931-1939 рр.)» ..	90
Кушпетюк О. Побудова експозиції Волинських давньохвищів кінця XIX — початку XX ст.	94
Крамар Ю. Освітня політика воеводської адміністрації Г. Юзевського на Волині	97
Надольська В. Традиційна господарська діяльність євреїв Волинської губернії: торгівля і ремесла	103
Пальчевський Р. Пластовий рух на Волині у міжвоєнний період XX ст	107
Півоварчук В. Волинь і Рівненщина на початку Другої світової війни	111
Понедельнік Л. Організація музейної справи у Волинському воеводстві (1921-1939 рр.)	113
Філіпович М. Боротьба політичних течій у Луцькій повітовій «Просвіті» (1918-1935 рр.)	117
Шкоропад В. Особливості поморсько-кляшової культури на Волині	122

III. Актуальні проблеми всесвітньої історії

Балух В. Сільськогосподарський реманент фільварків і селянських господарств Польщі XVI — першої половини XVII ст.	128
Гіль О. Арійські есхатологічні уявлення	135
Журавльова С. З минулого українсько-болгарських відносин (1921-1924 рр.)	141
Колесник В., Конкевич Ю. Участь Чеської республіки у діяльності ООН	144
Олешко П. Російське законодавство другої половини XIX ст. про німців і чехів: від протекції до обмежень ..	149
Самчук В. Політика Росії та Великобританії й англо-російські суперечності під час першої Балканської кризи 60-х років XIX ст.	152
Тарасюк В. Балканська антанта і Югославія від початку 1939 р. до поразки Польщі	156

класифікації музеїв породжувала хаос при зборі і впорядкуванні експонатів. Володимир-Волинське і Луцьке давньосховища доволіно експонували увесь зібраний матеріал, розділивши його на основні розділи не за історико-проблемним методом, а за типами зібраних експонатів: церковні речі, рукописи, стародруки, монети тощо. У Волинському єпархіальному давньосховищі завдяки праці викладачів місцевих навчальних закладів і встановленню тісних зв'язків з науковцями Київського університету прослідковуються уже на початковому етапі наукові підходи до збереження й експонування історичних пам'яток. Однак у цілому справа побудови музейної експозиції перебувала на початковій стадії розвитку. Тому у волинських давньосховищах експонати хоча і піддавалися елементарній систематизації, проте насамперед розміщувалися в експозиції за зручністю і в міру надходження.

Література

1. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров. - М.: Сов. энциклопедия, 1988. - 1600 с.
2. Энциклопедический словарь / Издатели Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. - СПб.: Типо-Литография И. А. Ефрона, 1897. - Т. XX. - 480 с.
3. Краткая опись предметов, поступивших в древлехранилище Свято-Владимирского братства по 1-е января 1889 г. // Волинские епархиальные ведомости. - 1889. - № 23 (часть неоф.). - С. 577-578.
4. Православное Свято-Владимирское братство в г. Владимире-Волинске 1899 г. // Волинский краєзнавчий музей (далі-ВКМ), РА-212.
5. Отчёт о деятельности Свято-Владимирского православного Братства в г. Владимире-Волинском за 1888 г. // Волинские епархиальные ведомости. - 1889. - № 23 (часть неоф.). - С. 572.
6. Василевська С. Історія Православного Свято-Володимирського братства за матеріалами фондів Волинського краєзнавчого музею // Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і Волинь. Матеріали ІХ наукової історико-краєзнавчої міжнародної конференції. 20-23 січня 1998 р. - Луцьк: Надстир'я, 1998. - 297 с.
7. Теодорович Н. И. Город Владимир Волинской губернии в связи с историею Волинской иерархии. Исторический очерк // Волинские епархиальные ведомости. - 1893. - № 9 (часть неоф.). - С. 251-253.
8. Бірюліна О. Братське давньосховище - перший громадський музейний заклад в Луцьку // Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і Волинь. Матеріали ІХ наукової історико-краєзнавчої міжнародної конференції 20-23 січня 1998 р. - Луцьк: Надстир'я, 1998. - 297 с.
9. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі-ЦДІА). - Ф. 725, оп. 1, спр. 3.
10. ЦДІАУ. - Ф. 725, оп. 1, спр. 3.
11. Отчет о состоянии Волинского Церковно-Археологического Общества в 1894 г. // Волинский историко-археологический сборник. - Вып. 1. - Почаев: Тип. Почаевской Успенской Лавры; Житомир: Типограф. и литография М. Деменмана, 1896. - С. 3.
12. Дахненко Л. 100 років Волинському єпархіальному давньосховищу (1893-1919) // Тези наукової конференції до 100-річчя Волинського єпархіального давньосховища. 18-20 травня 1993 р. - Житомир. - С. 4.
13. Отчёт о состоянии Волинского Церковно-Археологического Общества в 1894 г. // Волинский историко-археологический сборник. - Вып. 1. - Почаев: Тип. Почаевской Успенской Лавры; Житомир: Типограф. и литография М. Деменмана, 1896. - С. 15-16.
14. Православное Свято-Владимирское Братство в г. Владимире-Волинске 1898 г. // ВКМ, РА-739.
15. Костиця М. Давньосховища Волині // Тези наукової конференції до 100-річчя Волинського єпархіального давньосховища. 18-20 травня 1993 р. - Житомир, 1993. - С. 8.

Ю. Крамар

Освітня політика воєводської адміністрації Г. Юзевського на Волині

Важливим елементом асиміляційної програми польського уряду щодо Волині після її включення до складу Другої Речі Посполитої стала освітня політика. За рівнем освіченості населення Волинське воєводство було одним з найвідсталіших у державі. За даними перепису 1921 р., на терені воєводства налічувалось 1076 795 осіб (тобто 75 відсотків населення), які не мали навіть початкової освіти [11, 16]. В містах частка неписьменних була удвічі меншою, ніж на селі, де 3/4 не вмiли читати і писати (загальнопольський показник становив 32,8 відсотка неписьменних).

Особливо гостро на Волині стояла проблема українського шкільництва. Кількість неписьменних серед українського населення на початку 20-х років становила 80%). Прагнення до створення власного шкільництва було одним з головних національно-культурних завдань українців у Другій Речі Посполитій.

Тим часом реалізація концепції національної асиміляції, яку проводив польський уряд на початку 20-х років, фактично призвела до ліквідації шкіл з українською мовою викладання на Волині. Протягом лише одного 1924/25 навчального року тут було закрито 301 українську школу [10, 259].

Після травневого перевороту 1926 року і приходу до влади прихильників Ю.Пілсудського правлячі кола Польщі закликали до гнучкішої політики у національному питанні. Пропонований ними курс політики щодо українців робив поворот у бік державної асиміляції при збереженні кінцевої мети - національної асиміляції української меншини. Він передбачав толерантнішу освітню і релігійну політику, допущення українців на окремі посади в органи державного управління, задоволення нагальних економічних потреб українського населення. На думку «пілсудчиків», це зумовило б підтримку українцями платформи польської державності, сприяло б їх відверненню від боротьби за національне визволення. Уособленням «нового підходу уряду» до вирішення української проблеми на регіональному рівні стало призначення волинським воєводою Г.Юзевського. Стратегічною метою його «волинської програми» проголошувалася тісна інтеграція краю до складу Речі Посполитої. Важливу роль у процесі державної асиміляції українського населення воєводства Г.Юзевський відводив розвитку системи освіти. Виховання нового покоління українців і поляків, яке було б не обтяжене багажем минулого і позбавлене взаємної непримиренності і недовіри, воєвода розглядав як одне з основних завдань державної політики на Волині. На думку Г.Юзевського, невирішеність проблем українського шкільництва вело до загострення польсько-українського антагонізму.

На перше місце воєвода висував проблему початкової освіти. На час призначення Г.Юзевського на посаду українське початкове шкільництво на терені Волинського шкільного округу переживало занепад (див. табл. 1).

Як бачимо, домінували три типи початкових шкіл: з польською мовою навчання (31,6 %) , польськомовні з українською мовою як окремим предметом (29,4 %) і двомовні польсько-українські (35,2 %). Наприкінці 20-х років на Волині залишилося лише 5 шкіл (0,4 %) з українською мовою навчання (для порівняння: шкіл з чеською мовою навчання налічувалося 17). На думку воєводи, до такого занепаду українського шкільництва спричинилася політика його попередників: «Нині на терені Волині не має жодної української школи, - писав він у своєму звіті про інспекційну поїздку до воєводства у 1926 р. Так звані утраквістичні школи фактично нічим не відрізняються від польських. Плебісцит Грабського був актом насилля, актом брутального розгулу шовіністичних апетитів місцевих освітніх діячів і адміністрації» [12, 2]. Тому воєвода вимагав радикальної «санації» освіти на Волині.

Однак у вирішенні проблем українського шкільництва Г.Юзевський діяв дуже обережно. Відкриття нових шкіл з українською мовою викладання воєвода допускав лише в «особливих випадках». Натомість він пропонував повернути українську мову як мову викладання в окремих школах Волині, «сполонізованим шляхом відвертого примусу і насилля» [12, 2]. На питання, які категорії шкіл могли бути віднесені до цього списку і скільки навчальних закладів могло розраховувати на відновлення статусу шкіл з українською мовою викладання, воєвода відповіді не давав.

Г.Юзевський віддавав перевагу такому типу польських шкіл, в яких обов'язковим предметом була українська мова. На думку воєводи, ці польсько-українські школи в умовах Волині мали найбільші можливості для розвитку і в «багатьох випадках відповідали укладу національних стосунків і бажанню населення» [14,5 sygn. mikrof. 1800/1]. Своєю позицію Г.Юзевський пояснював тим, що польські школи з обов'язковим викладанням української мови, з одного боку, мають задовольнити нагальні освітні потреби місцевого населення Волині, а з другого — українська молодь у такий спосіб долучиться до здобутків польської культури.

Наступним завданням, над вирішенням якого працювала адміністрація Г.Юзевського, була реорганізація системи початкового шкільництва. У 1927/28 н.р. з 1185 навчальних закладів Волині шкіл вищого рівня (5, 6, 7-класових) налічувалося лише 92, середнього рівня (3, 4 - класових) — 100 і шкіл нижчого рівня (2, 1 - класових) аж 993 [1, 5 зв.]. Переважну більшість учнів початкових шкіл нижчого рівня становили українці, оскільки в сільській місцевості це був основний тип школи. Тому воєвода поставив завдання збільшити кількість шкіл вищого і середнього рівня, «оскільки лише школа вищого типу дає гарантію здобуття належної освіти і виховання майбутнього громадянина» [7, 27 зв.].

У 1927/28 н.р. зі 218786 дітей шкільного віку системою початкової освіти на Волині було охоплено 111843, тобто 51,3 % [1, 5 зв.]. Через те Г.Юзевський вимагав від шкільного кураторіуму й органів місцевого самоврядування збільшити кількість дітей у початкових школах.

Вирішення цих двох завдань залежало від наявності відповідної матеріальної бази. У 1929 році з 2500 шкільних приміщень у спеціально призначених будинках перебувало лише 1505 освітніх закладів, решта - в орендованих [7, 27 зв.]. З огляду на збільшення кількості дітей шкільного віку на перше місце вийшла проблема будівництва нових шкіл. «Не говорячи про необхідність заміни непристосованих приміщень, нагальним є будівництво 408 нових шкіл». — зазначав у 1929 році воєвода [7, 27 зв.]. У цьому ж році було збудовано 84 нових школи, з них 58 - за державні кошти. В наступному році кількість новозбудованих шкільних приміщень зросла до 167. Ці темпи Г.Юзевський вважав надто повільними, тому в 1930 році він розпорядився почати будівництво ще 230 шкільних приміщень.

У зв'язку з реорганізацією системи початкового шкільництва, відкриттям нових шкіл постала проблема забезпечення їх вчительськими кадрами. У 1927/28 н.р. в початкових школах Волині працювало 2213 вчителів [1, 4]. На одного вчителя припадало в середньому 50 учнів. У багатьох початкових школах відчувалася гостра нестача вчителів. Проте

Г.Юзевський вимагав не лише кількісного зростання вчительських кадрів на Волині, а й їх ретельного добору. «Величезне значення завжди матиме персональний склад вчителів, — зазначав воєвода у звіті 1933 року, — їхня здатність зав'язувати добрі стосунки з місцевим населенням, здатність вживатись у місцеві умови [...] Наближеність школи до життя, її авторитет і здобута довіра населення є одним з головних фрагментів органічного сполучення з Річчю Посполитою» [14, sygn. mikrof. 1800.1].

Серед проблем початкового шкільництва Г.Юзевський особливу увагу звертав на проблему утравквістичного навчання. Двомовні польсько-українські школи переважали в системі початкового шкільництва на Волині. Більшість з них виникла на місці ліквідованих українських шкіл. Воєвода різко критикував ендецькі методи впровадження утравквізму на східних землях держави, хоча не мав особливих застережень щодо засад утравквістичного навчання. Він навіть виступав за його збереження як форми бікультурного виховання української і польської молоді.

Нарешті останньою проблемою, яку неодноразово порушував Г.Юзевський і від вирішення якої значною мірою залежав уклад міжнаціональних стосунків у системі волинського шкільництва, були акції шкільного плебісциту, започатковані законами про організацію шкільництва від 31 липня 1924 р. і виконавчим розпорядженням міністерства віросповідань і народної освіти від 7 січня 1925 р. Цими документами передбачалося щорічне подання місцевими жителями декларацій про запровадження на території даного шкільного округу того чи іншого типу школи. Розпорядженням Президента Речі Посполитої від 29 листопада 1930 р. були внесені зміни в порядок проведення плебісцитів. В ньому, зокрема, йшлося, що зміна мови викладання може відбутись не раніше, ніж через 7 років від дати останньої постанови, яка визначала мову викладання в цій школі [9, 75]. Встановлення семирічного терміну подання декларацій пояснювалося тим, що так звані щорічні «шкільні плебісцити» проходять в атмосфері «галасливої української націоналістичної пропаганди» і ведуть до поглиблення польсько-українського антагонізму.

Перший шкільний плебісцит відбувся на Волині у 1925 р. Його результатом стала фактично повна ліквідація українського шкільництва. Г.Юзевський розцінював «плебісцит Грабського» як вкрай шкідливу і навіть антидержавну акцію», яка в «багатьох випадках викликала роздратування і невдоволення населення, створювала умови для антидержавної демагогії українських політичних діячів» [12, 3].

Чергова акція шкільного плебісциту мала відбутись на Волині 1932/33 рр. У зв'язку з цим українські політичні і культурно-освітні організації розгорнули активну пропагандистську кампанію. У відозві головного товариства «Рідна школа» підкреслювалося, що «надійшла пора знову провести всенародну акцію, аби легальним шляхом повернути втрачені українські школи і здобути нові там, де для цього є законні підстави» [4, 6]. Відозва закликала провести загальний плебісцит за українську школу по всіх українських громадах, де її немає.

У повідомленнях Волинського воєводського управління зазначалося, що у шкільну кампанію включались «усі українські політичні сили, які в той чи інший спосіб акцентували свою неприхильну позицію до польської державності» [5, 46]. УНДО видала спеціальну директиву і закликала українців Волині до участі у шкільній акції.

У кампанію за відкриття українських шкіл активно включалася нелегальна ОУН. Повітові коменданти державної поліції повідомляли про антипольські акції шкільного саботажу, організовані українськими націоналістами. Такими акціями були: демонстративне залишення учнями школи під час навчального процесу, поширення листівок ОУН, які закликали українську молодь до бойкоту польських шкіл, нищення портретів державних діячів Речі Посполитої і державної символіки, вивішування українських прапорів, нищення шкільного приладдя [8, 15].

Цікаво, що у боротьбу за «українізацію» шкіл на Волині включилася і КПЗУ: з 1.01.1932 по 31.01.1934 було зафіксовано 20 випадків участі партії у шкільній кампанії (18 в Луцькому повіті і 2 — в Ковельському).

У зв'язку з посиленням акцій шкільного саботажу Волинське воєводське управління направило 4 вересня 1933 р. директиву за підписом воєводи і начальника відділу громадської безпеки до усіх старост Волинського воєводства з вимогою рішуче придушувати будь-які акції шкільного саботажу [5, 46-49]. Для цього їм пропонувалося за посередництва шкільних інспекторів налагодити тісний контакт з учителями, щоб використати їх як інформаційне джерело, нейтралізувати акції скликання віч і сходок, не давати дозволу на відкриття осередків «Рідної школи», попереджувати організовані виступи української молоді [5, 47].

Очевидно, проведені органами поліції і місцевої адміністрації заходи значною мірою вплинули на перебіг української шкільної кампанії 1932/33 рр. У 1932 р. шкільний плебісцит відбувся лише у 144 волинських школах. Його результати були такими: 1 школа перейшла на українську мову навчання, 2 — на польську і 6 шкіл отримали статус утравквістичних [13, 27]. У решті школах мова навчання не змінилася. У 1933 р. плебісцит не відбувся в жодній з початкових шкіл Волині [13, 27]. Таку ситуацію Г.Юзевський пояснював, головним чином, стабілізацією початкового шкільництва: «Стан шкільництва, — відмічав він у звіті 1933 р., — значно покращився; характерно, що нині державне шкільництво користується цілковитою підтримкою населення, випадки роздратування чи невдоволення існуючою школою дуже рідкі і мають спорадичний характер» [14, Sygn. mikrof. 1800/1]. На думку воєводи, початкова школа на Волині відповідала прагненням широких мас місцевого населення [13, 27].

Які ж були реальні результати освітньої політики Г.Юзевського на Волині? За десять років його діяльності на посаді воеводи в сфері початкового шкільництва відбулися помітні зміни. Перш за все, зросла кількість дітей, охоплених системою початкової освіти якщо у 1926 році на 100 дітей шкільного віку припадало 56 учнів, то в 1935 — 63 учні [16, 41]. За роки перебування Г.Юзевського на посаді воеводи кількість початкових шкіл у Волинському воєводстві збільшилася з 1185 у 1928 р. до 1934 в 1938 році, тобто було збудовано 749 нових шкіл [9, 95].

Проте до українського шкільництва Г.Юзевський ставився упереджено. Щоб переконатися у цьому, досить проаналізувати структуру початкового шкільництва на Волині у 1928-1938 рр. Реалізуючи програму польсько-українського зближення, Г.Юзевський надавав перевагу польським школам з обов'язковим викладанням української мови. На його думку, цей тип школи найбільше відповідав концепції так званого державного виховання, яка утвердилася в системі шкільної освіти після приходу до влади «санациї». Вона, за задумом її авторів, мала пробудити в поляків зацікавленість і повагу до історії та культури національних меншин. Натомість представники національних меншин через пізнання історії Польщі і пов'язаної з нею історії власного народу повинні були сприйняти польську культуру, зміцнити в собі почуття приналежності до польської державності.

Концепція державного виховання цілком відповідала основним програмним засадам «волинської політики» Г.Юзевського. Не випадково, що вже у 1932 році на Волині спостерігається різке зростання кількості польських шкіл з обов'язковим викладанням української мови (див. табл. 2). Наприкінці 30-х рр. цей тип шкіл був домінуючим у структурі початкового шкільництва (40,9 % усіх початкових шкіл). Звертає на себе увагу факт зменшення кількості шкіл з польською мовою викладання (на 51%) і утравквістичних (на 10,3%).

Шкіл з українською мовою викладання у 1937/38 н.р. налічувалося на Волині лише 8, що становило 0,4 % загальної кількості початкових шкіл. В той же час тут діяло 22 школи з чеською мовою викладання, 50 — з єврейською і 66 - з німецькою (у 1931 р. чехи, євреї і німці становили відповідно 1,4, 9,8, 2,2% населення воєводства) [6, 26]. Така мізерна кількість українських шкіл далеко не відповідала національній структурі населення воєводства, де 68,4 % були українцями. Це визнавали навіть представники польської державної адміністрації. У листі куратора Волинського шкільного округу К.Шеляговського до воеводи Г.Юзевського від 17 листопада 1930 р. зазначалося, що «відповідно до національного складу населення воєводства і на підставі існуючого законодавства на Волині мали б діяти 783 школи з українською мовою викладання, 253 утравквістичних і 337 польських школи» [9, 81].

Щодо національності учнів початкових шкіл, то тут теж зберігалася велика диспропорція не на користь українців. Частка дітей поляків, охоплених системою початкової освіти, становила 95,5 %, тоді як українців — 69,3, євреїв — 66,3%, [16, 44].

Не на користь українців був і національний склад вчителів початкових шкіл. У 1933/34 навчальних роках у початкових школах Волині працювало 3304 вчителі, з них 2637 поляків (80%) 1447 українців (13,5%). Порівняно з 1927/28 н.р. кількість вчителів - українців зменшилася на 5 %, у той час як вчителів - поляків зросла на 27,2 %.

Щодо середнього шкільництва, то у 1928/29 н.р. з 22 середніх шкіл на Волині не було жодної державної гімназії з українською мовою навчання. Українці могли здобувати середню освіту лише в трьох приватних закладах такого типу — в українській гімназії ім. С.Мілашкевича в Кременці, загальноосвітній гімназії з українською мовою викладання Товариства ім. Лесі Українки в Луцьку і загальноосвітній гімназії з українською мовою викладання ім. Т.Пекарського в Рівному. Ці гімназії утримувалися коштом батьків та благодійних установ. Наприклад, українську гімназію в Луцьку взяло під опіку Товариство ім. Лесі Українки, створене з цієї метою в серпні 1929 р. представниками місцевої інтелігенції. «Метою товариства, — зазначалося у статуті, — є дбати про середнє і нижче шкільництво у Луцьку» [3, 10].

Українська гімназія в Луцьку була однією з трьох приватних гімназій, які користувалася правами (хоча й неповними) державних середніх закладів. Ці права вони отримали на підставі розпорядження міністра віросповідань і народної освіти Г.Добруцького у 1927 р. [15, 278]. У 1936 р. Товариство ім. Лесі Українки взяло під свою опіку українську гімназію в Кременці, яку нібито через відсутність належної кількості відповідно обладнаних кабінетів, бібліотек і вчительського персоналу було позбавлено прав державної гімназії. Польська влада мала намір взагалі закрити цей навчальний заклад [2, 1].

У 1928/29 н.р. з 5547 учнів середніх шкіл Волині у гімназіях з українською мовою викладання навчалася 537, що становило 9,7 % їх загальної кількості [7, 28 зв.]. Щоправда, ще 360 дітей українців навчалася в польських державних школах. Отже, загалом 16,2% учнів української національності, котрі навчалися в середніх школах, репрезентували майже 70% українців Волині (див. табл. 3). Це меншим був відсоток вчителів-українців, котрі працювали в системі середнього шкільництва.

Таким чином, діяльність воеводи Г.Юзевського у сфері освіти спричинила подальший занепад українського шкільництва на Волині. Яскравим свідченням цього стало зменшення кількості шкіл з українською мовою викладання. Низьким залишався відсоток дітей-українців, охоплених системою початкової освіти.

Метою освітньої політики воеводської адміністрації була поступова полонізація шкільництва шляхом його утравкізації, яка мала втілюватися шляхом запровадження до польських шкіл української мови як предмета. Саме цей тип шкіл упродовж 30-х років став домінуючим у структурі початкового шкільництва на Волині. Так Г.Юзевський намагався утвердити принцип бікультурного виховання української і польської молоді, який повною мірою відповідав стратегічним цілям «волинської політики».

Таблиця 1

Початкове шкільництво на терені Волинського округу у 1927-1928 н.р. *

Повіт	Всього шкіл	В тому числі шкіл									Кількість учнів
		польських	польських з українською мовою як предметом викладання	польсько-українських(двомовних)	українських	польських з чеською мовою як предметом викладання	польсько-чеських	польських з німецькою мовою як предметом викладання	чеських	польських з чесько-руською мовою	
Дубнівський	146	37	40	56	2	-	-	-	9	2	13684
Горохівський	68	21	34	11	-	1	-	1	-	-	7369
Костопільський	122	69	23	30	-	-	-	-	-	-	9912
Ковельський	126	37	46	42	-	1	-	-	-	-	12894
Кременецький	144	19	87	37	1	-	-	-	-	-	16409
Любомльський	48	17	18	13	-	-	-	-	-	-	4957
Луцький	196	72	21	87	1	5	1	2	7	-	1701
Рівненський	151	45	24	75	1	4	2	-	-	-	12718
Володимирський	106	43	27	34	-	-	-	2	-	-	8908
Здолбунівський	78	15	28	32	-	1	1	-	1	-	11291
Всього	1185	375	348	417	5	12	4	5	17	2	111843

* Складено на основі: Годовой отчет о состоянии начальных школ на Волини на 1927-1928 гг. // ДАВО.- Ф. 46, оп. 8, спр.1556,- арк. 5 зв.

Таблиця 2

Структура державного початкового шкільництва у Волинському воеводстві у 1928 -1938 н.р. *

Навчальний рік	Школи з польською мовою навчання	Польські школи з українською мовою як предметом викладання	Двомовні польсько-українські школи)	Школи з українською мовою навчання
1927/28	375	348	417	5
1928/29	406	329	498	9
1929/30	426	417	524	9
1930/31	527	417	534	11
1931/32	533	552	537	7
1932/33	616	546	530	4
1933/34	545	631	539	11
1935/36	470	777	546	7
1936/37	472	775	528	6
1937/38	555	853	520	8

* Складено на основі: "Wołyn-czerwiec 1937". Sprawozdanie H.Józewskiego obrazuje sytuację Województwa Wołyńskiego. - BUW, DR, q akc. 1549, s.38; Sprawozdanie H.Józewskiego obrazujące sytuację Województwa

Wołyńskiego. listopad 1935. - BUW, DR, а акції 1549, s.28; Mauersberg S. Szkolnictwo dla mniejszości narodowych w Polsce w latach 1918-1939. - Wrocław, 1968. - S. 95-96.

Таблиця 3

Середнє шкільництво у Волинському окрузі (1928/29 н.р.)*

Категорія шкіл	Кількість шкіл	Кількість учнів	Кількість вчителів
Школи з польською мовою навчання	14	3872	204
Школи з українською мовою навчання	3	537	36
Двомовні (польсько-українські) школи	1	234	14
Школи з російською мовою викладання	2	374	25
Школи з єврейською мовою викладання	2	530	21
Всього шкіл	22	5547	300

* Складено на основі: Отчет Волинского воеводы об общем положении воеводства и деятельности государственной администрации в 1929 году // ДАВО.- Ф. 46, оп. 1, спр. 3473, арк. 28 зв.

Література

1. Годовой отчет о состоянии начальных школ на Волини на 1927-1928 гг. // Державний архів Волинської області (далі: ДАВО).- Ф. 46, оп. 8, спр. 1556.
2. Діло.- 1936.- № 35.
3. Заяви, листи послу Певному Петру про сприяння надання роботи, відкриття українських шкіл, службу українською мовою (3 травня 1931 -20 березня 1933) // ДАВО.- Ф. 60, оп. 1, спр. 1.
4. Інформації поліції о діяльності членів УНДО Супронюка Ефима и других (16 октябрю 1932 - 30 января 1933) // ДАВО.- Ф. 1, оп. 2, спр. 3254.
5. Інформації повітових поліцій о виступленні населення за откритие українских шкіл (30 июня 1933 - 14 сентября 1935) // ДАВО.- Ф. 1, оп. 2, спр. 3785.
6. Отчет воеводы о положении на Волини за 1933 год // ДАВО.- Ф. 46, оп. 3, спр. 31.
7. Отчет Волинского воеводы об общем положении воеводства и деятельности государственной администрации в 1929 году // ДАВО.- Ф. 46, оп. 1, спр. 3473.
8. Статистические отчеты повітових поліцій о виступленні населення за откритие українских шкіл (1 января 1934 - 23 февраля 1934) // ДАВО.- Ф. 1, оп. 2, спр. 5025.
9. Mauersberg S. Szkolnictwo dla mniejszości narodowych w Polsce w latach 1918-1939. - Wrocław, 1968.
10. Papierzycka - Turek M. Sprawa ukraińska w Drugiej Rzeczypospolitej 1922-1926. - Krakow, 1979.
11. Pierwszy powszechny spis ludności z dnia 30 wrzesnia 1921 r. Mieszkania Ludności. Stosunki zawodowe. - Warszawa, 1926. - Т. XXIII.
12. Sprawozdanie z podróży siuіbowej do województwa Woіyckiego. 9. X. 1926. - Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, Dział Rękopisów (далі: BUW, DR), № ак. 361.
13. Sprawozdanie H. Jyzewskiego obrazujące sytuację Województwa Woіyckiego, listopad 1935. - BUW, DR, № акції 1549.
14. Sprawozdanie z sytuacji na Woіyniu, wrzesiec 1934. - Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Spraw Wewnіtrznych, Urz. Ned Wojewódzki Woіycki, Sygn. mikrof 1800/1.
15. Sprawy Narodowościowe. - 1927. - № 3.
16. "Woіyc - czerwiec 1937". Sprawozdanie H. Jyzewskiego obrazuje sytuację Województwa Woіyckiego. - BUW, DR, № ак. 1549.